त्रैमासिक परीक्षा-२ प्रश्नकोष
कक्षा — षष्ठी
विषय — संस्कृत

खण्ड (क)

प्र÷ 1. अपठित गद्यांश (कोई एक) (4x1=4)

(1) एकम् उद्यानम् अस्ति। उद्याने अनेके वृक्षाः पादपाः च सन्ति। पादपेषु सुन्दराणि पुष्पाणि विकसन्ति। बालकाः बालिकाः च आनन्देन क्रीडन्ति। उद्याने एकः तडागः अपि अस्ति। तडागे मीनाः, कच्छपाः, मकराः च तरन्ति। तडागस्य जले कमलानि सन्ति। उद्याने पवनः शनैः शनैः वहति। जनाः सुखेन भ्रमन्ति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) पादपेषु कानि विकसन्ति ?
(ii) के सुखेन भ्रमन्ति ?
(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) तडागे के-के तरन्ति ?
(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) 'तडागस्य' शब्द की विभक्ति लिखो।
(ii) 'अव्यय' शब्द गद्यांश में छाँटकर लिखो।

(2) वनराजः सिंहः सिंहासने तिष्ठति। मयूरः नृत्यति, कोकिलाः मधुरम् गायन्ति। मृगाः धावन्ति। गजः शनैः शनैः आगच्छति। चटकाः कूजन्ति। खगाः आकाशे उत्पतन्ति। शुकः वृक्षे तिष्ठति। मृगः मृगैः सह इतस्ततः धावति। भ्रमराः पुष्पेषु गुञ्जन्ति। पिकाः मधुरं कूजन्ति। उल्लूकाः इतस्ततः पश्यन्ति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) कः सिंहासने तिष्ठति ?
(ii) खगाः कुत्र उत्पतन्ति ?
(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) कोकिलाः कीदृशम् गायन्ति ?
(ग) निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) 'गायति' शब्द का बहुवचन गद्यांश में से छाँटकर लिखो।
(ii) 'पुष्पेषु' शब्द की विभक्ति लिखो।

(3) हिमालयः भारतस्य उत्तर-दिशायां स्थितः अस्ति। हिमालयः पर्वतराजः अस्ति। हिमालयस्य शिखराणि सदा हिमेन आच्छादितानि सन्ति। तस्य शिखराणि अति उन्नतानि सन्ति। हिमालयात् अनेके निर्झराः निस्सरन्ति। तेषां कलकलस्वरः सर्वत्र गुञ्जति। हिमालयः भारतस्य रक्षकः अस्ति। ग्रीष्मकाले तापेन व्याकुलाः जनाः हिमालयस्य शोभां द्रष्टुम् गच्छन्ति। ते तत्र शान्तिं स्वास्थ्यं च प्राप्नुवन्ति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) भारतस्य उत्तरदिशायाम् कः अस्ति?

(ii) हिमालयः कस्य रक्षकः अस्ति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।

(i) जनाः हिमालये किमर्थम् गच्छन्ति?

(ग) निर्देशानुसार उत्तर लिखो।

(i) 'गच्छन्ति' शब्द की धातु लिखो।

(ii) 'शिखराणि' शब्द का लिंग लिखो।

(4) एकः काकः वृक्षस्य छायायाम् रोटिकां खादति। तदा तत्र एकः कुक्कुरः आगच्छति। कुक्कुरः काकम् कथयति—हे काकराज! त्वम् मधुरं गायसि। मूर्खः काकः गीतम् गायति। रोटिका अधः पतति। चतुरः कुक्कुरः रोटिकां खादति, हसति धावति च।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) वृक्षे कः तिष्ठति?

(ii) तदा तत्र एकः कः आगच्छति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।

(i) कुक्कुरः काकम् किम् कथयति?

III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।

(i) 'चतुरः' शब्द का विलोम गद्यांश में से छाँटकर लिखो।

(ii) 'गायति' शब्द का बहुवचन लिखो।

(5)

एकस्मिन् नदीतटे एकः जम्बूवृक्षः आसीत्। तस्य शाखायाम् एंकः वानरः वसति स्म। सः नित्यम् पक्वानि मधुराणि जम्बूफलानि खादति स्म। एकदा एकः मकरः नदी-तटे आगच्छत्। वानरः तस्मै पक्वानि जम्बूफलानि अयच्छत्। शनैः शनैः तौ घनिष्ठे मित्रे अभवताम्।

उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर छाँटकर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) एकस्मिन नदीतटे एकः कः आसीत?

(ii) वानरः पक्वानि कानि खादति स्म?

(ख) पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।

(i) शनैः-शनैः तौ के अभवताम?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।

(i) 'शाखायाम' शब्द की विभक्ति लिखो।

(ii) गद्यांश में से अव्यय शब्द छाँटकर लिखो।

(6)

शौर्यः छात्रावासे वसति। तत्र सः पठति। शौर्यः चतुरः बालकः अस्ति। सः प्रातः पञ्चवादने जार्गति। सर्वप्रथमं सूर्यं नमस्करोति। तस्य जनकः प्रयाग नगरे वसति। सः तत्र ग्रीष्मावकाशे गच्छति। तत्र सः अनेकानि तीर्थस्थलानि पश्यति। तस्य जनकः कृषकः अस्ति। सः स्व जनकेन सह क्षेत्रं गच्छति। सः कठिनं परिश्रमं करोति। शौर्यः मेधावी छात्रः अस्ति।

उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) शौर्य कीदृशः छात्रः अस्ति?

(ii) तस्य जनकः कुत्र वसति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।

(i) शौर्यः ग्रीष्मकाले कुत्र गच्छति?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।

(i) 'पठति' शब्द की धातु लिखो।

(ii) 'जनकेन' शब्द की विभक्ति लिखो।

4

(7) एतत् कालिन्दी-कुञ्जम् विशालं उद्यानं अस्ति। अत्र विशालाः वृक्षाः, पुष्पिताः लताः हरिताः पादपाः, विकसितानि कुसुमानि च सन्ति। सर्वत्र हरीतिमा, शीतलता च अस्ति। पवनः अपि शुद्धः अस्ति। खगाः कूजन्ति। कोकिलः तु मधुरम् गायति। प्रातः सायम् च जनाः उद्यानम् आगच्छन्ति भ्रमन्ति च। अहम् अपि प्रतिदिनम् सायम् उद्यानम् आगच्छामि। मम अनुजः मित्राणि च आगच्छन्ति। वयम् अत्र क्रीडामः। मम पिता तु प्रातः एव आगच्छति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) कालिन्दी-कुञ्जम् कीदृशम् उद्यानम् अस्ति?
(ii) के कूजन्ति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) अत्र के-के च सन्ति?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) 'सायम्' शब्द का विलोम गद्यांश में छाँटकर लिखो
(ii) 'गायति' शब्द का बहुवचन लिखो।

(8) अधुना प्रभात वेला अस्ति। आकाशे सूर्यः उदयति। अन्धकारः नश्यति। सर्वत्र प्रकाशः एव प्रकाशः अस्ति। खगाः नीलगगने इतस्ततः उत्पतन्ति। वृक्षेषु वानराः कूर्दन्ति। जनाः प्रसन्नाः भवन्ति। ते उद्यानेषु भ्रमन्ति क्रीडन्ति व्यायामं च कुर्वन्ति। सर्वे जीवाः प्रसन्नाः सन्ति। सर्वे जनाः स्वकार्येषु संलग्नाः भवन्ति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यान से पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर छाँटकर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) आकाशे कः उदयति?
(ii) जनाः कीदृशाः भवन्ति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) सर्वे जनाः केषु संलग्नाः भवन्ति?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) 'अंधकारः' शब्द का विलोम गद्यांश में से छाँटकर लिखो।
(ii) 'क्रीडन्ति' शब्द की धातु लिखो।

DELTA Page No.
Date / /

(9) देवालयस्य परिसरे एकः सरोवरः अस्ति। सरोवरे कमल पुष्पाणि विकसन्ति। सरोवरस्य तटे अनेके पादपाः सन्ति। सरोवरस्य जले सुरम्या वर्त्तकाः तरन्ति। सरोवरं परितः स्थिताः बालकाः वर्त्तकाः पश्यन्ति प्रसन्नाः च भवन्ति। सरोवरं उभयतः अनेके वृक्षाः सन्ति। वृक्षेषु बहवः वानराः निवसन्ति। वानराः वृक्षाणां फलानि खादन्ति। वृक्षेषु खगानां नीडाः सन्ति। तेषु नीडेषु खगाः निवसन्ति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यानसे पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) सरोवरः कुत्र अस्ति?
(ii) सरोवरे कानि विकसन्ति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) सरोवरम् परितः स्थिताः बालकाः कीदृशाः भवन्ति?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) 'वृक्षाणाम्' शब्द का वचन लिखो।
(ii) 'पश्यन्ति' शब्द की धातु लिखो।

(10) एकदा एकः हरिणः वनम् गच्छति। हरिणः वृक्षस्य अधः घासम् खादति। सः तत्र आनन्दपूर्वकम् भ्रमति। सः प्रसन्नः भवति। एकः व्याधः तत्र आगच्छति। सः हरिणम् पश्यति। हरिणः इतस्ततः धावति। तदा एकः बालकः अपि तत्र आगच्छति। सः व्याधं कथयति, त्वम् हरिणम् मारयसि। अहम् हरिणम् पालयामि। हरिणः अति सरलः भवति। व्याधः प्रसन्नः भवति। सः स्वगृहम् गच्छति। बालकः हरिणम् स्वगृहम् नयति।

* उपरोक्त गद्यांश को ध्यानसे पढ़कर पूछे गये प्रश्नों के उत्तर लिखो।

(क) I एक शब्द में उत्तर लिखो।
(i) हरिणः किम् खादति?
(ii) हरिणः कुत्र गच्छति?

(ख) II पूरे वाक्य में उत्तर लिखो।
(i) सः तत्र कीदृशम् भ्रमति?

(ग) III निर्देशानुसार उत्तर लिखो।
(i) गद्यांश में से अव्यय शब्द छाँटकर लिखो।
(ii) 'अप्रसन्न' शब्द का विलोम गद्यांश में से छाँटकर लिखो।

प्र-२. शब्दार्था: (½x4=2)

(क)

पाठ 11	पाठ 12.	पाठ.13
शिशुः	पादपः	भ्रमणम्
भक्ताः	कन्दुकः	भोजनाय
पत्रिकाः	मुखम्	पठनम्
ज्ञानम्	द्विचक्रिका	याचकः
पाषाणम्	नासिका	भृत्यः
शीतपेयम्	क्रीडनकम्	कार्याणि
चित्राणि	बधिरः	क्षीरम्
भक्ष	विनम्रः	नद्यः
पा (पिब)	श्रमः	खगाः
पच	हन्ति	भगिनी

(ख) निम्न शरीर के अँगों के संस्कृत नाम लिखो (½x2=1)

शब्द	संस्कृत	शब्द	संस्कृत
हाथ		गाल	
पैर		गला	
आँख		मुँह	
कान		नाखून	
बाल		जीभ	
दाँत		होंठ	
नाक		पेट	
पीठ		कमर	
माथा		कन्धा	
गर्दन		सिर	

(ग) निम्न अव्यय शब्दों के अर्थ लिखो (½x2=1)

DELTA Page No.
Date / /

शब्द अव्यय	अर्थ	अव्यय	अर्थ
अत्र		सह	
तत्र		एकदा	
कुत्र		सर्वदा	
यत्र		अधुना	
सर्वत्र		अद्य	
उभयतः		अधः	
यदा		उच्चैः	
तदा		उपरि	
श्वः		विना	
ह्यः		अपि	
प्रातः		एव	
शनैः		न	
सायम्		दिवा	
च		नक्तम्	

(ख) निम्न भोज्य पदार्थों के नाम संस्कृत में लिखो। (½×२=१)

भोज्यपदार्थ	संस्कृत	भोज्यपदार्थ	संस्कृत
दाल		लड्डू	
रोटी		हलवा	
दही		चना	
दूध		जौ	
घी		अचार	
मक्खन		रसगुल्ला	
मिठाई		चावल	
खीर		नमक	
जलेबी		चटनी	
भात		अमचूर	

DELTA Page No.
Date / /

(ङ) निम्न अंकों को संस्कृत में लिखो। (½x२=१)

अंक	संस्कृत	अंक	संस्कृत
31		41	
32		42	
33		43	
34		44	
35		45	
36		46	
37		47	
38		48	
39		49	
40		50	

(च) निम्न शब्दरूपों में से कोई एक लिखो। (6x1=6)

फलम्, पुष्पम्, वनम्, पुस्तकम्, गृहम्, पत्रम्.

(छ) निम्न धातुओं में से किसी एक का लट् लकार धातु रूप लिखो।
(3x1=3)

पठ्, नम्, खाद्, अस्, गम्, दृ, लिख्, चल्,

पत्, कृ.

खण्ड (ग)

प्र॰3. निम्न प्रश्नों के एक शब्द में उत्तर लिखो।
(2x1=2)

पाठ:- 11.

एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) कः दुग्धम् पिबति ?

(ii) भोजनम् का पचति ?

(iii) कौ ईश्वरं नमतः?
(iv) छात्राः किम् पठन्ति?
(v) कन्याः काः खादन्ति?
(vi) देशम् के रक्षन्ति?
(vii) बालकाः कम् नमन्ति?
(viii) के सत्यम् वदन्ति?

पाठ:- 12.
एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) बालकाः केन क्रीडन्ति?
(ii) जनाः केन खादन्ति?
(iii) सर्वे काभ्याम् शृण्वन्ति?
(iv) गीता कया गच्छति?
(v) रामः केन गच्छति?
(vi) बालिका कया सह देवालयम् गच्छति?

पाठ:- 13.
एक शब्द में उत्तर लिखो।

(i) राजा कस्मै वस्त्राणि यच्छति?
(ii) अध्यापकः कस्मै पुस्तकम् यच्छति?
(iii) धनिकाः केभ्यः धनम् यच्छन्ति?
(iv) जनाः किमर्थं भोजनालयम् गच्छन्ति?
(v) माता कस्मै क्षीरम् पचति?
(vi) भृत्यः कस्यै जलम् यच्छति?
(vii) सूदः केभ्यः भोजनम् पचति?

(ख) निम्न प्रश्नों के पूरे वाक्य में संस्कृत में उत्तर लिखो। (2x2=4)
पाठ: 11
(i) पिता कुत्र गच्छति?
(ii) काः मधुरवचनम् वदन्ति?
(iii) ईश्वरः किम् करोति?

(iv) अध्यापकः किम् यच्छति?
(v) शीतपेयम् के पिबतः?
(vi) मयूरौ कम् भक्षयतः?

पाठः-12

(i) छात्राः कया विनम्राः भवन्ति?
(ii) शिशवः कैः क्रीडन्ति?
(iii) गोविन्दः काभ्याम् बधिरः अस्ति?
(iv) सैनिकः केन शत्रून् हन्ति?
(v) वयम् कैः स्वागतम् कुर्मः?
(vi) छात्राः केन सफलताम् प्राप्नुवन्ति?

पाठः-13

(i) छात्राः किमर्थं पुस्तकालयम् गच्छन्ति?
(ii) वृक्षाः किमर्थम् / कस्मै फलन्ति?
(iii) नद्यः केभ्यः वहन्ति?
(iv) पिता कस्मै कथकानि यच्छति?
(v) ईश्वरः केभ्यः जीवनम् यच्छति?
(vi) बालकाः किमर्थम् पठन्ति?

अंक योजना

खण्ड (क)

प्र:-1. अपठित गद्यांश 4x1=4

खण्ड (ख)

प्र: 2

व्याकरण 15

खण्ड (ग)

प्र 3

पाठ्य पुस्तक (6)

(i) एक शब्द उत्तर

(ii) पूरे वाक्य में उत्तर

कुल अंक 25